

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Роль Конституційного Суду в розвитку конституційного права в Литовській Республіці

Т. Бірмонтіене

професор Університету імені Миколаса Ромеріса,
суддя Конституційного Суду Литовської Республіки
у відставці

У статті висвітлюються етапи розвитку конституційного права як складової всієї правової системи Литовської Республіки, досліджується внесок Конституційного Суду Литовської Республіки в цей процес. Наголошується на позитивному впливі права Європейського Союзу на формування національної конституційної доктрини.

Ключові слова: Тимчасовий Основний закон Литовської Республіки, Конституція Литовської Республіки, Конституційний Суд Литовської Республіки, конституційне право, джерела конституційного права, конституційно-правова доктрина.

Після відновлення державної незалежності Литви на рубежі ХХ–ХХІ століть конституційне право стало важливою галуззю, яка мала реформаторський вплив не тільки на литовське право, а й на основні інститути державної влади. Поряд із національним досвідом, розвиток конституційного права Литви також відображає конституційні традиції інших демократичних держав.

Розвиток конституційного права Литви був перерваний радянською окупацією та анексією Литви 15 червня 1940 року. І хоча за радянських часів держава Литва продовжувала існувати *de jure*, був неможливим розвиток власних конституційних основ в умовах окупаційного режиму. Еволюція конституційного права була зупинена. Лише після відновлення незалежності стала можливою і необхідною побудова нової держави, яка ґрунтувалася на принципі безперервності незалежної Литовської Республіки, закріпленому в Акті про відновлення незалежної Литовської держави, який був прийнятий Сеймом Литовської Республіки 11 березня 1990 року.

Аналіз розвитку конституційного права у відновленій незалежній Литві дає змогу нам виокремити, перш за все, два основні етапи в розвитку національного конституційного права. Перший пов'язаний із відновленням незалежної державності і набранням чинності Тимчасовим Основним законом 1990 року. Другий етап почався наприкінці 1992 року, коли 25 жовтня 1992 була прийнята Конституція Литовської Республіки (далі — Конституція Литви).

Перший етап у розвитку конституційного права у відновленій незалежній Литві, який тривав із 1990 по 1992 рік, має важливе значення з точки зору відтворення державності і формування конституційних основ. Відновлення незалежної

Литовської держави, проголошене в одноіменному Акті від 11 березня 1990 року, пов'язане з набуттям чинності кількома конституціями. Після прийняття Закону про відновлення Конституції Литви від 12 травня 1938 року Основний Закон 1938 року діяв протягом дуже короткого періоду, а для узгодження її положень прийнятий Тимчасовий Основний закон 1990 року. Ці попередні конституції хоча й вплинули на зміст конституційного права, однак не мали вирішального впливу на його нову концепцію.

Конституційна значущість Акта від 11 березня 1990 року й Акта про незалежність від 16 лютого 1918 року неодноразово підкреслювалася на більш пізньому етапі розвитку конституційного права, *inter alia*, в постанові Конституційного Суду Литовської Республіки (далі — Конституційний Суд) від 11 липня 2014 року¹. Тимчасовий Основний закон 1990 року був конституційним актом, прийнятим у період перехідного конституціоналізму з метою тимчасового заповнення прогалини в конституційному регулюванні. Інші важливі конституційні акти цього періоду включають Конституційний закон Литовської Республіки про Литовську державу (11 лютого 1991 року), який є першим конституційним законом у законодавстві Литви², Конституційний акт Литовської Республіки про неприєднання Литовської Республіки до пострадянських східних союзів (8 червня 1992 року)³, в якому закріплена принципова позиція щодо неприєднання до будь-яких союзів або співдружностей держав, сформованих на базі колишнього СРСР.

Протягом цього періоду конституційна правова доктрина тільки почала розвиватися. Конституційне право, як і раніше, вважалось важливою галуззю права, проте хоча й визначало правове регулювання в інших сферах, ще не стало основним і верховним законом.

Прийняття Конституції Литви спричинило серйозні зміни не тільки в конституційному праві, а й в усій правовій системі Литовської Республіки. Відроджене конституційне право наново сформулювало багато життєво важливих для демократичної держави питань. Досвід, накопичений протягом 1918–1940 років у

¹ Конституційне значення Акта від 11 березня 1990 року про відновлення незалежності Литовської держави та Акта про незалежність від 16 лютого 1918 року неодноразово було конституційно підтверджено. Зокрема, у постанові від 11 липня 2014 року, формулюючи обмеження щодо зміни Конституції, Конституційний Суд також звернув увагу на конституційне значення Акта про незалежність від 16 лютого 1918 року. Серед інших важливих правових актів конституційного значення слід також згадати Закон Литовської Республіки від 16 лютого 1949 року про Декларацію Ради Руху борців за свободу Литви. Цей закон був застосований Конституційним Судом при формулюванні конституційних аргументів, і його конституційне значення підкреслено в постанові Конституційного Суду Литовської Республіки від 18 березня 2014 року.

² У конституційному Законі Литовської Республіки про Литовську державу положення «Литовська держава є незалежною демократичною республікою» закріплене як конституційна норма і фундаментальний принцип держави. Цей конституційний закон включений до Конституції 1992 року як її складова, а його положення як незмінні конституційні положення були розтлумачені у рішенні Конституційного Суду Литовської Республіки від 11 липня 2014 року.

³ Конституційний Акт Литовської Республіки про неприєднання Литовської Республіки до пострадянських східних союзів, який також є складовою Конституції Литви 1992 року, неодноразово тлумачився в актах Конституційного Суду Литовської Республіки, зокрема в його постановках від 15 березня 2011 року та 11 липня 2014 року.

конституційному праві, заснований на демократичних традиціях Конституції Литви 1922 року, виявився недостатнім, тому конституційні традиції як міжнародного права, так і демократичних західних держав знайшли своє відображення в Конституції Литви.

Прагнення до правової держави, закріплене в її преамбулі, визнання доктрини принципу верховенства права і поширення ідей правової держави заохочували до пошуку нових конституційних інститутів і створення нової правової системи. Відроджене конституційне право порушило в новому світлі багато важливих для держави питань, одним із яких було визнання вроджених прав людини та їх правове закріплення.

Інститут конституційного контролю був і залишається найвпливовішою силою в розвитку конституційного права Литви. Відповідно до положення, встановленого Конституцією Литви щодо органу конституційного контролю, Конституційний Суд був заснований у 1993 році. Його діяльність визначила еволюцію офіційної конституційної доктрини і виникнення нової концепції конституційного права. Практика, розроблена Конституційним Судом, розширила сферу конституційного права, стимулюючи істотні зміни як у конституційному праві, так і в національній правовій системі загалом. Розвиток конституційного права також нерозривно пов'язаний із розвитком відповідної наукової доктрини.

Другий етап у розвитку національного конституційного права, який розпочався після прийняття Конституції Литви 1992 року, можна легко поділити на кілька незалежних періодів: перший — з 1992 по 2004 роки; наступний — з 2004 року. У цей період на розвиток конституційного права впливала не тільки зміна Конституції Литви, а й доктрина Конституційного Суду, включаючи коригування у тлумаченні конституційних положень: зокрема, прийняття постанови від 25 травня 2004 року та ухвалення і набуття чинності конституційною поправкою від 13 липня 2004 року, відповідно до якої Конституційний Акт про членство Литовської Республіки в Європейському Союзі був включений до Конституції Литви як її складова. Розвиток конституційного права після 2004 року за аналогією може бути додатково диференційовано для того, щоб відрізнити певні суттєві зрушення в конституційному праві, які були визначені, *inter alia*, шляхом розробки конституційної доктрини: 2006–2007 роки ознаменували період розвитку доктрини прецеденту і підстав для переосмислення конституційної доктрини; 2012–2014 роки стали свідками формування доктрини про сумісність між Конституцією Литви та Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція), а також зміцнення конституційного значення законодавства Європейського Союзу; 2014 рік відзначений формуванням доктрини конституційних поправок і незмінних конституційних положень. Однак у цьому контексті вирішальний момент зсуву в розумінні та еволюції конституційного права пов'язаний із прийняттям постанови від 25 травня 2004 року, в якій Конституційний Суд сформулював й обґрунтував концепцію Конституції Литви як вищого закону.

Оцінюючи розвиток конституційного права в цьому аспекті, слід зазначити, що після набуття чинності Конституцією 1992 року і протягом 1992–2004 років конституційне право певний час розглядали як одну з основних і дуже важливу галузь права; вбачалося, що правова система має горизонтальний вимір. Аналіз конституційного права цього періоду може охоплювати визначення і вивчення звичайних

законів, тобто з'ясування того, які з них потрапили до цієї галузі, а також вивчення обставин їх прийняття. Конституція Литви, як і раніше, розглядалась як каталог важливих інститутів і прав. Таке сприйняття конституційного права переважало доти, доки у своїй постанові від 25 травня 2004 року Конституційний Суд не сформулював нову концепцію конституційного права (права конституції), підкріплену доктриною Конституції Литви як вищого закону без прогалин, і ці особливості були обґрунтовані у науковій правовій доктрині¹. Нова концепція конституційного права (права конституції) зі змінами була стимульована змінами в доктрині джерел конституційного права, значною мірою визначеними судовою практикою Конституційного Суду.

Більш рання доктрина актів Конституційного Суду як джерел права також стала основою для рішення Конституційного Суду від 25 травня 2004 року. Істотне зрушення в концепції джерел конституційного права відбулося, коли в своєму рішенні від 12 січня 2000 року Конституційний Суд сформулював доктрину про цілісність акта (постанови) Конституційного Суду, заявивши, що постанова Конституційного Суду вважається цілісною, оскільки її резолютивна частина базується на аргументах мотивувальної частини. Ще одним видатним актом Конституційного Суду, який вплинув на розвиток нової конституційної доктрини, була постанова від 30 травня 2003 року, яка напрацювала особливо важливе доктринальне положення про те, що Конституція Литви і остаточні акти Конституційного Суду, в яких розвивається конституційна доктрина, є джерелами конституційного права. Ці та інші важливі доктринальні положення були повторені в низці актів, згодом постановлених Конституційним Судом.

Конституційне право в конституційній правовій доктрині Литви розуміють як право Конституції. На таке розуміння значною мірою вплинула доктрина Конституційного Суду, зокрема, положення постанови Конституційного Суду від

¹ Новий підхід до Конституції Литви та тлумачення її положень, а також нова концепція конституційного права (права конституції) та конституційна практика обґрунтована передусім у працях Е. Куріса та Е. Ярашюнаса. Ці доктрини згодом були також розроблені іншими литовськими науковцями, які здійснюють дослідження конституційного права (див., зокрема, *Kūris E. Konstitucinė teisė kaip jurisprudencinė teisė: konstitucinė justicija ir konstitucinės teisės paradigmos transformacija Lietuvoje (Habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalga)* [Constitutional law as jurisprudential law: Constitutional justice and the transformation of the paradigm of constitutional law in Lithuania (Review of scientific works submitted for habilitation procedure)] / Faculty of Law of Vilnius University. — Vilnius, 2008; *Kūris E. Konstitucijos aiškinimas, konstitucinės teisės šaltiniai ir besikeičianti konstitucinės teisės paradigma* [Constitutional interpretation, sources of constitutional law, and the changing paradigm of constitutional law] // *Teisės problemos*. — 2003. — № 3 (41); *Jarašiūnas E. Aukščiausioji ir ordinarinė teisė: požiūrio į konstituciją pokyčiai* [Supreme law and ordinary law: Transformation of the approach to the Constitution] // *Jurisprudencija*. — 2002. — № 33 (25). — Pp. 30–40; *Jarašiūnas E. Žvelgiant į Lietuvos Respublikos 1992 m. Konstituciją platesniame konstitucionalizmo raidos kontekste* [Looking into the Constitution of the Republic of Lithuania of 1992 in the broader context of the development of constitutionalism] // *Jurisprudencija*. — 2002. — № 30 (22). — Pp. 47–58; *Jarašiūnas E. Jurisprudencinė konstitucija* [Jurisprudential Constitution] // *Jurisprudencija*. — 2006. — № 12 (90). — Pp. 24–33; *Jarašiūnas E. Keletas Lietuvos Respublikos Konstitucijos vaidmens vertinimo aspektų* [Some aspects in the assessment of the role of the Constitution of the Republic of Lithuania] // *Konstitucinė jurisprudencija, Bulletin of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania*. — 2011. — № 4 (24). — Pp. 288–307 та ін.).

25 травня 2004 року. Джерела конституційного права мають у своєму складі виключно Конституцію Литви та офіційну конституційну доктрину, яка розроблена Конституційним Судом і розкриває зміст конституційних норм та принципів. Звичайні правові акти, законність яких вимірюється відповідністю Конституції, не є джерелами конституційного права. Конституційний закон (закон конституції) є вищим законом, який не містить прогалин або внутрішніх суперечностей. Він не має окремого предмета регулювання, оскільки закладає основи правового регулювання всіх суспільних відносин. Жоден закон чи інший правовий акт не можуть суперечити Конституції. Конституційне право посідає особливе місце в правовій системі не тільки з точки зору його вищої юридичної сили, а й відповідно до його установчого та первинного характеру.

Поняття конституційного права як такого, що відноситься до судової практики, було надзвичайно важливим для розробки нової концепції конституційного права Литви. Перш за все конституційна доктрина закріпила важливість конституційних принципів, не порушуючи конституційних норм; пізніше конституційне право дистанціювалося від звичайного, була створена концепція юриспруденційної конституції і конституційне право визнано юриспруденційним правом. Потрібно було кардинально змінити поняття конституційного права: воно від'єдналося від звичайного права. Під час тлумачення норм і принципів, які явно або неявно закріплені в Конституції Литви, Конституційний Суд визначає межі конституційного права, які можуть бути розширені через конституційну юриспруденцію навіть за умов відсутності конституційних поправок. Визнання еволюції офіційної конституційної доктрини, тобто визнання того, що процес створення конституційної доктрини нескінченний і не може бути остаточним, є значною особливістю формування юриспруденційної конституції, і ця особливість, крім іншого, має вплив на концепцію конституційних свобод осіб. Відповідно до концепції юриспруденційної конституції її розуміють як поєднання двох невіддільних елементів конституційно-нормативної реальності — конституції та конституційної практики.

Конституційне право також є системою конституційних цінностей. Визначаючи конституційні цінності у своїй подальшій практиці¹, Конституційний Суд виділив принцип визнання природного характеру прав і свобод людини, який слід вважати фундаментальною конституційною цінністю, нерозривно пов'язаною з такими конституційними цінностями, як незалежність держави, демократія та республіка, що становлять основу литовської держави як конституційно-консолідоване загальне благо всього суспільства. Конституційний Суд постановив, що природний характер прав і свобод людини не може бути спростований.

Інший значний період у розвитку конституційного права Литви охоплює 2006–2007 роки. Протягом цього часу Конституційний Суд сформулював доктрину щодо формування та переосмислення конституційної доктрини та обґрунтував необхідність прецеденту як важливого джерела не тільки для конституційного права. Розкриваючи суть доктрини джерел конституційного права, Конституційний Суд не лише висвітлив сенс своїх актів як джерел права, а й, зокрема, вплинув на визнання прецеденту як нового джерела права (не обмежуючись кон-

¹ Зокрема, рішення Конституційного Суду Литви від 29 грудня 2012 року та постанова Конституційного Суду Литви від 24 січня 2014 року.

ституційним правом) у правовій системі Литви. Доктрина прецеденту була визначена у постанові Конституційного Суду від 28 березня 2006 року та згодом розвинута у наступних його актах¹.

Визнання доктрини прецеденту невіддільне від поняття переосмислення правової доктрини. Паралельно з доктриною прецеденту Конституційний Суд розробив підстави для переосмислення офіційної конституційної доктрини².

Окрім розробки доктрини джерел права, Конституційний Суд дав тлумачення конституційних законів та міжнародних договорів, уточнив особливості актів, наприклад, указів, виданих Президентом Республіки³ тощо, а також розширив поняття джерел права та закріпив їх різноманіття.

Конституційна доктрина міжнародних договорів та конституційне значення права Європейського Союзу продовжували розвиватися. Щодо цього слід особливо відзначити період з 2012 по 2014 роки, коли Конституційним Судом було прийнято надзвичайно важливі акти.

У своїй постанові від 5 вересня 2012 року Конституційний Суд встановив деякі основні аспекти взаємозв'язку між Конституцією Литви та міжнародним договором. Конституційний Суд підкреслив також, що принцип поваги до міжнародного права та загально визнаних міжнародно-правових принципів, зокрема, принцип *pacta sunt servanda*, слід розглядати як конституційні принципи, що ґрунтуються на правовій традиції відновленої незалежної литовської держави і яких відповідно до Конституції необхідно дотримуватися. Розвиваючи офіційну конституційну доктрину у своїй постанові від 11 липня 2014 року, Конституційний Суд сформулював основні обмеження щодо зміни Конституції Литви з посиланням на умову, що забороняє внесення будь-яких змін до Конституції Литви, які можуть призвес-

¹ Зокрема, рішення Конституційного Суду Литви від 21 листопада 2006 року та постанова Конституційного Суду Литви від 24 жовтня 2007 року. В останній Конституційний Суд приділив значну увагу тлумаченню доктрини прецеденту; формуючи поняття цього джерела права, він зазначив, що судові прецеденти є джерелами права — *auctoritate rationis*; посилання на прецеденти є однією з умов здійснення єдиної (послідовної, не суперечливої) судової практики та водночас принципу справедливості, закріпленого в Конституції Литви; отже, не можна безпідставно ігнорувати судові прецеденти; для того, щоб належним чином виконувати цю функцію, прецеденти повинні бути зрозумілими і не суперечити офіційній конституційній доктрині.

² Вчення щодо переосмислення конституційної доктрини тлумачилося у багатьох актах Конституційного Суду; однак наголос може бути зроблений на постанові від 28 березня 2006 року та, зокрема, на постанові від 24 жовтня 2007 року, в яких Конституційний Суд сформував основу цієї доктрини. У постанові від 24 жовтня 2007 року, уточнюючи можливість переосмислення конституційної доктрини, Конституційний Суд окреслив межі такого переосмислення; він зауважив, що є недозволеним, а також конституційно неприйнятним переосмислювати офіційну конституційну доктрину (її положення), з тим щоб офіційна конституційна доктрина була виправлена, якщо таким чином змінюється система цінностей, закріплених у Конституції, гарантії захисту верховенства Конституції в правовій системі зменшуються, концепція Конституції як цілісного акта та гармонійної системи скасовується, конституційно закріплені гарантії прав і свобод людини підриваються, а модель розподілу повноважень, закріплених у Конституції, змінюється. Ці положення були деталізовані в подальшій практиці Конституційного Суду.

³ У своїй постанові від 22 лютого 2008 року, інтерпретуючи повноваження Президента Республіки щодо здійснення права відстроченого вето, Конституційний Суд сформулював певні вимоги до указу Президента як джерела права.

ти до відмови від виконання міжнародних зобов'язань Литовської Республіки (зобов'язання, які випливають із членства в НАТО, що обумовлено геополітичною орієнтацією Литовської держави), і водночас заперечення конституційного принципу *pacta sunt servanda*, якщо ці міжнародні зобов'язання не суперечать нормам міжнародного права.

Протягом всього періоду розвитку конституційного права конституційна доктрина прав людини мала надзвичайно важливе значення. На її розвиток суттєво вплинули Конвенція як важливий міжнародний договір з точки зору конституційного права, а також судова практика Європейського суду з прав людини (далі — ЄСПЛ). Право міжнародних договорів є одним із джерел міжнародного права, яке суттєво впливає на розвиток конституційних прав, закріплених у відповідних національних конституціях. Судова практика ЄСПЛ як джерело тлумачення права також має важливе значення для тлумачення та застосування литовського законодавства. Нерідко це означає, що при тлумаченні змісту конституційних прав Конституційний Суд бере до уваги доктрину, розроблену ЄСПЛ. Це мало місце в юриспруденції останніх років, оскільки практично жоден акт Конституційного Суду не уникнув посилання на прецедентне право ЄСПЛ. Утім, у деяких випадках виняткове значення, приписане Конвенції та практиці ЄСПЛ, не створює абсолютних передумов для того, щоб Конституційний Суд уникав колізії судових практик під час тлумачення закону.

Інше тлумачення Конституційним Судом конституційних цінностей порівняно з тлумаченням положень Конвенції призвело до пошуку рішень з метою забезпечення верховенства Конституції та вирішення питання допустимості переосмислення конституційної доктрини у всіх випадках несумісності положень Конвенції з положеннями Конституції, а також питання необхідності внесення поправок до положень Конституції. Основні принципи, яких слід дотримуватися у разі таких зіткнень, були викладені Конституційним Судом у постанові від 5 вересня 2012 року¹.

Право ЄС передбачає ще одне важливе джерело права, яке вплинуло не тільки на конституційне право та його інтеграційні процеси, а й на всю правову систему Литви. Як згадувалося раніше, Конституція Литви кілька разів була змінена; суттєва поправка до неї внесена 13 липня 2004 року шляхом прийняття Конституційного закону Литовської Республіки про членство Литовської Республіки в ЄС, який визначив відносини між конституційним та наднаціональним правом. Законодавство ЄС, безумовно, важливе для держав-членів, включаючи Литву, і це також вплинуло на конституційну правову доктрину².

¹ У своїй постанові від 5 вересня 2012 року Конституційний Суд визначив обмеження на переосмислення офіційної конституційної доктрини та підкреслив, що рішення ЄСПЛ само по собі не може слугувати конституційною основою для переосмислення (виправлення) офіційної конституційної доктрини (її положення), якщо таке переосмислення, за відсутності відповідних поправок до Конституції, суттєво змінить загальне конституційне регулювання, спричинить порушення системи цінностей, закріплених у Конституції Литви, або зменшить гарантії захисту її верховенства в правовій системі.

² Конституційний Суд неодноразово, зокрема, у своїй постанові від 24 січня 2014 року, підкреслював, що у випадках, коли йдеться про основоположні договори ЄС, норми права ЄС мають застосовуватися безпосередньо, у випадках колізій правових норм, вони мають верховенство над законами та іншими правовими актами Литовської Республіки. Ці конс-

Конституційний Суд вважається судом, який має право звернутися до ЄСПЛ для отримання попереднього рішення¹. Вплив законодавства ЄС було виявлено в актах, прийнятих Конституційним Судом у 2014 році, зокрема у постановах від 24 січня 2014 року та 11 липня 2014 року. У своїй постанові від 24 січня 2014 року Конституційний Суд наголосив на тому, що повне членство Литовської Республіки в ЄС є конституційною цінністю, а повна участь Литовської Республіки як держави-члена в ЄС є конституційним імперативом, заснованим на вираженні суверенної волі нації. Визнання конституційного принципу геополітичної інтеграції в ЄС визначило подальший розвиток конституційного права.

Конституційна доктрина забезпечує верховенство права ЄС у випадках, коли вона конкурує зі звичайним правовим регулюванням (таким чином, це положення не застосовується до Конституції Литви). Проте важливі питання конституційного права виникають щодо такого: як забезпечити, щоб національне законодавство, яке базується на верховенстві Конституції Литви, зокрема, конституційне право, було сумісним із прямою застосовністю та пріоритетом законодавства ЄС; як забезпечити гармонійне функціонування цих двох різних за своєю природою правових систем, які базуються на властивому різноманіттю правових систем і цінностей; які межі конституційної інтеграції? Тому конституційне право неминуче стикається з питаннями щодо відносин конституційного права з конституційним правом ЄС.

2014 рік також був важливим із точки зору змін до Конституції. У постановах від 24 січня 2014 року та 11 липня 2014 року Конституційний Суд тлумачив суперечливі вимоги, що випливають із Конституції Литви, щодо випадків змін до неї. Постанова від 11 липня 2014 року, в якій виявлені випадки абсолютної заборони на зміну Конституції, визначає доктрину незмінних конституційних положень — природного характеру прав і свобод людини, демократії та незалежності держави, посилаючись на життєво важливі цінності Конституції Литви та Литовської держави, а також гармонійну цілісність конституційних положень². Було визнано, що суттєві обмеження щодо змін до Конституції Литви також застосовуються у випадках, коли вона змінюється на референдумі.

Литовська конституційно-правова доктрина характеризується різноманітністю та розвитком конституційної доктрини щодо певних конкретних інститутів, наприклад, конституційна відповідальність застосовується через імпичмент, що рідко можна побачити в інших національних конституційних правових доктринах.

титуційні засади членства Литовської Республіки в ЄС були закріплені в Конституції на виконання волі нації, коли Литовська Республіка висловила бажання стати членом ЄС.

¹ 8 травня 2007 року та 20 грудня 2017 року Конституційний Суд прийняв рішення звернутися до ЄСПЛ для отримання попередньої постанови.

² У постанові від 11 липня 2014 року Конституційний Суд наголосив на тому, що природний характер прав і свобод людини, демократії та незалежності держави є такими конституційними цінностями, які є основою для конституції як соціального договору, а також фундаменту для спільного життя нації, заснованого на Конституції Литви, і основи для самої держави; ніхто не може заперечувати положення Конституції Литви, яке консолідує ці основні конституційні цінності, оскільки це призведе до заперечення суті самої Конституції; отже, навіть якщо врахувати обмеження, що випливають з Основного Закону Литви щодо його зміни, не дозволяється вносити жодних змін, які можуть знищити природний характер прав і свобод людини, демократії чи незалежності держави.

Конституційна доктрина інституту імпичменту є одним із аспектів конституційного права Литви, що відрізняє її від інших європейських держав. Період з 2004 по 2017 роки був відзначений прийняттям Конституційним Судом кількох дуже важливих актів¹, якими інститут конституційної відповідальності був значно вдосконалений.

Відновлене на межі ХХ–ХХІ століть конституційне право стало важливою галуззю, що суттєво вплинула і реформувала литовське право. Прийняття Конституції Литви 1992 року мало наслідком істотні зміни не лише конституційного права, а й всієї правової системи Литовської Республіки. Конституція Литви встановила інститут конституційного контролю, що значною мірою вплинув на процес конституціоналізації в різних правових сферах та призвів до консолідації нової концепції конституційного права (права конституції) як вищого закону.

Конституційно-правова доктрина, розроблена Конституційним Судом, відрізняється динамікою та різноманітністю. Визнання конституційного принципу геополітичної інтеграції в ЄС мало суттєве значення для розвитку конституційного права. Взаємовідносини національного конституційного права із правом ЄС були та залишатимуться актуальними. Конституційне право Литви не тільки відображає доктрину, розроблену міжнародними інституціями, що підтримують захист прав людини (передусім це ЄСПЛ), а й розкриває аспекти конституційного досвіду інших демократичних держав. Конституційна доктрина прав людини була і залишається предметом надзвичайної важливості у конституційному праві. Нарешті, не менш важливо, що конституційне право Литви було збагачене завдяки діалогу та співпраці органів конституційного правосуддя інших країн.

Отже, литовське конституційне право залишається динамічним, швидко розвивається і здатне суттєво вплинути на всю правову систему Литовської Республіки.

Бирмонтиене Т. Роль Конституционного Суда в развитии конституционного права в Литовской Республике. В статье освещаются этапы развития конституционного права как составляющей всей правовой системы Литовской Республики, исследуется вклад Конституционного Суда Литовской Республики в данный процесс. Делается акцент на позитивном влиянии права Европейского Союза на формирование национальной конституционной доктрины.

Ключевые слова: Временный Основной закон Литовской Республики, Конституция Литовской Республики, Конституционный Суд Литовской Республики, конституционное право, источники конституционного права, конституционно-правовая доктрина.

---

¹ Зокрема, постанови Конституційного Суду Литовської Республіки від 25 травня 2004 року, 5 вересня 2012 року та 22 грудня 2016 року; висновки Конституційного Суду Литовської Республіки від 31 березня 2004 року, 27 жовтня 2010 року, 3 червня 2014 року, 19 грудня 2017 року та 22 грудня 2017 року.

Birmontienė T. The role of the Constitutional Court in the development of the constitutional law in the Republic of Lithuania. The article highlights the stages of the development of constitutional law as a component of the entire legal system of the Republic of Lithuania, examining the contribution of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania to this process. The emphasis is made on the positive impact of European Union law on the formation of a national constitutional doctrine.

Key words: the Provisional Basic Law of the Republic of Lithuania, the Constitution of the Republic of Lithuania, the Constitutional Court of the Republic of Lithuania, constitutional law, sources of constitutional law, constitutional legal doctrine.